

چالشی به نام: شیوع، مصرف و قاچاق کالاهای دخانی، عامل انحطاط اجتماعی و اقتصادی

مقدمه:

مهم‌ترین علت شیوع و توسعه‌ی قاچاق آن به شمار می‌رود و به تبع این موضوع، افراد بسیاری به ثروت‌های هنگفت رسیدند و باندها و مافیای سازمان یافته‌ای برای ورود کالای قاچاق در ایران و کشورهای همسایه شکل گرفت.

برای رفع این مشکل در سال ۸۲، دولت ضمن لغو ممنوعیت ورود سیگار به کشور به جهت سامان‌دهی این بازار، با کاهش حقوق متعلق به خود، حقوق ورودی سیگار را ۴ درصد به اضافه‌ی هر نخ ۳۵ ریال تعیین کرد که این اقدام سهم کالای قاچاق در تأمین نیاز داخلی را تا کم‌تر از ۱۰ درصد کاهش داد و مقرر شد هم‌زمان نقش جدی‌ای به نمایندگی‌های مجاز و رسمی شرکت‌های تولیدکننده‌ی سیگارهای تأیید شده داده شود و نیز تولید داخلی و مشترک کیفی صورت گیرد و طی زمان‌بندی معینی بین تولید (اعم از تولید داخلی و مشترک) و واردات مجاز، توازن برقرار شود.

در ۲ سال گذشته متأسفانه اتخاذ تدابیر غیر کارشناسی و بخشی‌نگر از سوی برخی دستگاه‌های دولتی باعث شده که مجدداً سهم قاچاق این کالا به بیش از ۲۰ درصد برسد که در این میان فقط

برخی از عادات ناپسند، در سطوح مختلف اجتماعی و اقشار گوناگون وجود دارد که متأسفانه فراگیر شده و قبح آن نیز کم رنگ شده است. از آن جمله است: استعمال دخانیات که در جامعه‌ی جهانی و از جمله جامعه‌ی ایرانی گسترش فراوان دارد. این پدیده‌ی مذموم و سوغات دنیای فرنگ علاوه بر خسارات فراوان اجتماعی و بستر سازی برای اعتیاد به مواد مخدر و رون گردان، باعث شکل‌گیری قاچاق سیگار در سطح وسیعی شده که پیامد آن ایجاد نارضایتی اقتصادی و قاچاق قسمتی از سرمایه‌های اجتماعی و اقتصادی کشور است. گزارش حاضر از طریق ستاد به دفتر ریاست محترم جمهوری ارسال شده و هشدارهای لازم را داده است. به منظور آگاهی خوانندگان محترم «اقتصاد پنهان»، این گزارش به چاپ رسیده است:

در سال‌های گذشته، دخانیات به عنوان یکی از مهم‌ترین کالاهایی به شمار می‌رفت که سهم قاچاق آن در تأمین نیاز بازار برخی اوقات از ۸۰ درصد هم تجاوز می‌کرد. در سال‌های گذشته ممنوعیت ورود کالای دخانی به عنوان

داخل و واردات رسمی شده و بازار مناسبی برای فروش کالای قاچاق که به دلایل فوق، فراوانی یافته است فراهم ساختند؛ به نحوی که هم اکنون در بسیاری از مارک‌های پر مصرف، سیگار بدون تصاویر بهداشتی با قیمتی بیش از ۵۰ درصد سیگار دارای تصویر بهداشتی به فروش می‌رسد.

به استناد آیین‌نامه‌ی قانون مذکور؛ فروش و عرضه‌ی محصولات دخانی توسط اشخاص حقیقی و حقوقی بدون پروانه‌ی فروش؛ فروش به افراد کم‌تر از ۱۸ سال؛ فروش باز و یا نخی ممنوع است و باید از این موارد در سطح خرده فروشی جلوگیری شود که تا کنون به منظور هماهنگی با وزارت بازرگانی، اقدام مؤثری در این زمینه صورت پذیرفته است.

وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی موظف است فعالیت‌های پیش‌گیرانه‌ی در زمینه‌ی مصرف کالای دخانی به انجام برساند که حاصل آن کاهش مصرف در سطح کشور؛ باشد اما تاکنون نتیجه‌ی خاصی از این اقدامات به دست نیامده است؛ به نحوی که برخی گزارش‌های کارشناسی، مصرف کشور را در سال ۱۳۸۷ بیش از سال ۱۳۸۶ نیز می‌دانند و سرجمع‌نگاه، بخشی و غیرملی یا اثربخش وزارت بهداشت، بیش‌تر بازار دخانیات را دچار چالش نموده و اقدامات پیش‌گیرانه را نیز ناکارآمد کرده است.

نیروی انتظامی

نیروی انتظامی بر حسب قوانین و مقررات، اصلی‌ترین سازمان کاشف قاچاق در کشور است. این نیرو وظیفه‌ی مبارزه با قاچاق را در مرزهای کشور، حمل و نقل، نگاه‌داری و توزیع به ویژه عمده‌ی آن را به عهده دارد.

ورود عمده‌ی سیگارهای قاچاق که از مرزهای غربی و جنوبی صورت می‌گیرد، عدم کنترل کامل مرز؛ عدم اقدامات جدی در ایستگاه‌های ایست بازرسی و کنترل انبارها؛ و جای خالی کار اطلاعاتی بر روی باندهای اصلی و کلان؛ ابلاغ مصوبات استانی و ملی در آزاد بودن ورود هر نوع کالا به جز کالای ممنوعه از معابر مرزی و نیز توسط ملوانان، باعث کاهش تأثیر کنترل و مبارزه، هم‌چنین و افزایش قاچاق می‌گردد.

محاسبه‌ی حق‌الکشف، علاوه بر کاهش انگیزه‌ی کاشفان و هم‌زمان قطع یا عدم پرداخت مناسب پاداش آنی کشف که توافق دخانیات و ناجا بوده و...، از سایر مواردی است که موجب توسعه‌ی قاچاق گردیده است.

اقدام متناسبی در خصوص جمع‌آوری سیگارهای قاچاق و بدون تصاویر بهداشتی؛ جلوگیری از فروش سیگار به افراد کم‌تر از ۱۸ سال؛ فروش سیگار به صورت نخی و... به عمل نیامده است

وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی قانونی به عنوان قانون جامع کنترل دخانیات با پی‌گیری وزارت مذکور در مجلس شورای اسلامی به تصویب رسید. در این قانون، به مباحث مرتبط با کاهش تقاضا و مبارزه با فروش سیگار خارج از چارچوب و ضوابط مشخص شده و چاپ تصاویر بهداشتی بر روی پاکت سیگار پرداخته شده است. امور اجرایی این قانون در ستادی با مسئولیت وزیر محترم بهداشت، درمان و آموزش پزشکی هماهنگ و پی‌گیری می‌شود.

چاپ تصاویر بهداشتی به استناد قانون مذکور بایستی مصور و حداقل ۵۰ درصد از سطح هر طرف پاکت سیگار را شامل شود. از اواخر سال ۱۳۸۷ الزام تولیدکنندگان و واردکنندگان به چاپ تصاویر بهداشتی (ریه‌های آسیب دیده) شروع شد و از آن‌جا که این اقدام بدون بسترسازی مناسب و اطلاع‌رسانی به مصرف‌کنندگان صورت پذیرفت، خود به عاملی برای تخریب بازار کالای رسمی تبدیل شد و قاچاقچیان با توجیهاتی نظیر این که این نوع سیگارها مخصوص ایران تولید می‌شوند و بی‌کیفیت و سرطان‌زا هستند، و آنهایی که تصویر ندارند خارجی و کیفی هستند، باعث کاهش انگیزه‌ی خرید سیگارهای تولید

قاچاقچیان و برخی دستگاه‌های دولتی بهره‌مند گردیده‌اند.

شرکت دخانیات ایران

این شرکت انحصار دخانیات را از طرف دولت در اختیار دارد و از وظایف اصلی آن، تنظیم بازار کالای دخانی از طریق تولید داخلی، تولید مشارکتی و واردات می‌باشد.

از سال ۱۳۸۶ شرکت دخانیات به استناد مصوبات هیأت مدیره‌ی خود، نسبت به اخذ وجوهی از واردکنندگان و واریز آن به حساب خود شرکت، اقدام می‌نماید (که بسیاری از کارشناسان حقوقی به استناد این که "شرکت دولتی صرفاً به استناد قوانین می‌توانند وجوهی را اخذ کنند و باید آن وجوه را به حساب خزانه واریز نمایند" این اقدام را غیر قانونی می‌دانند). این وجوه که به حق انحصار مشهور شده است ابتدا از ۱۰ درصد ارزش سیگار وارداتی شروع شده و هم اکنون به بیش از ۳۰ درصد رسیده است که ثابت هم نیست و ظاهراً براساس مذاکره تعیین می‌شود. گزارش‌های رسیده واصله حاکی از واریز حدود ۳۰۰ میلیارد ریال در سال به حساب شرکت دخانیات از این محل، جدا از بودجه‌ی سالیانه‌ی شرکت می‌باشد این اقدام باعث گران شدن واردات سیگار رسمی که دولت و مجلس با گذشت از حقوق خود، کاهش قیمت آن را مصوب نمودند شده است و باعث جلوگیری از امکان رقابت آن با سیگار قاچاق می‌گردد.

شرکت از ابتدای سال ۱۳۸۸ با توجیه افزایش تولید داخلی و تولید مشارکتی، در حالی که در عمل افزایش متناسبی صورت پذیرفته بود، محدود کردن واردات را آغاز کرد و عملاً سهمیه‌ی واردات شرکت‌های واردکننده را به حدود نصف تقلیل داد. با این اقدام و به دلیل وجود تقاضا در بازار، سهم کاهش یافته از واردات باعث توسعه و افزایش قاچاق گردید. به منظور آگاهی بیشتر، سهم قاچاق سیگار مارلبرو در چند سال اخیر از کم‌تر از ۱ درصد تا حدود ۵ درصد، افزایش یافته است.

مشکلات اجرایی دیگر نظیر پایین نگه داشتن قیمت پایه‌ی اعلامی برای جرمه‌ی قاچاقچیان، از طریق اعلام غیر واقعی نرخ سیگار قاچاق مکشوفه در

وزارت اطلاعات

این وزارتخانه می‌تواند با شناسایی باندهای قاچاق و رصد اقدامات آنان از پیش از مبادی تا محل عرضه در بازار - که در فرمان مقام معظم رهبری نیز به آن تأکید گردیده است، به مبارزه کمک کند.

ورود و توزیع این حجم از سیگار قاچاق جز از طریق ایجاد باندهای بین‌المللی یا حداقل منطقه‌ای که وابستگی رسمی به شرکت‌های تولیدی دارند، امکان‌پذیر نمی‌باشد. کارخانجات تولیدکننده سیگار عمدتاً تقلبی، در کشورهای همسایه نظیر عراق فعالیت می‌کنند. توسعه‌ی قاچاق سیگار مالبرو با توجه به ماهیت مشکوک شرکت تولیدکننده‌ی آن نیز به جز از طریق سامان‌دهی شبکه‌هایی در سطح منطقه و کشور میسر نمی‌باشد. با وجود پی‌گیری‌های مکرر از این وزارتخانه به منظور شناسایی این باند و شبکه‌ی اصلی، هم‌چنین ضربه زدن به آن‌ها، متأسفانه اقدام موثر و مورد توقع در این زمینه صورت نپذیرفته است.

وزارت بازرگانی

وظایف مشخصی به خصوص در زمینه‌ی کنترل انبارها؛ صدور پروانه‌ی فروش برای عاملین مجاز؛ برخورد با متخلفان در توزیع سیگار قاچاق و یا بدون تصاویر بهداشتی در واحدهای صنفی و ... به استناد قانون کنترل دخانیات و قانون نظام صنفی به عهده‌ی وزارتخانه‌ی مذکور گذاشته شده است. با وجود پی‌گیری‌های به عمل آمده تا کنون پروانه‌ی فروش برای عاملین مجاز فروش کالاهای دخانی توسط اتحادیه‌های صنفی صادر نگردیده است. هم‌چنین اقدام متناسبی در خصوص جمع‌آوری سیگارهای قاچاق و بدون تصاویر بهداشتی؛ جلوگیری از فروش سیگار به افراد کم‌تر از ۱۸ سال؛ فروش سیگار به صورت نخی و ... به عمل نیامده است. از آن‌جا که وزارت بازرگانی و سازمان‌های صنفی مهم‌ترین واحدهایی هستند که بنا به مسئولیت و وظایف خود می‌توانند در سطح عرضه و واحدهای صنفی، اقداماتی را انجام دهند، عدم اقدام توسط این وزارتخانه عملاً می‌تواند اقدامات سایر دستگاه‌ها را

نیز بی‌نتیجه گذارد و بازار بی‌مشکلی را در اختیار قاچاق قرار دهد.

روی هم رفته شرایط به وجود آمده موجب گردیده است تا:

- با توجه به عدم کنترل کیفی و تقلبی بودن اکثر سیگارهای قاچاق، سلامت مردم به صورت جدی به خطر افتد.

- دخانیات با دریافت و افزایش حق انحصار، عملاً کاهش حقوق ورودی را در دولت بی‌اثر نماید.

- با توجه به افزایش حجم قاچاق و عدم پرداخت حقوق ورودی، دولت نیز از درآمد خود بی‌نصیب گردید.

- دخانیات با تصمیمات غیر کارشناسی؛ محدودسازی واردات قانونی؛ و عدم حصول اهداف تولید و تولید مشترک؛ و نیز اصلت دادن به درآمد به‌جای تنظیم بازار، عملاً بازار را با چالش و افزایش سهم قاچاق روبه‌رو سازد.

ساختار غلط باعث تضاد تصمیم‌گیری درون دخانیات بین مدیر عامل، هیئت مدیره و مجمع عمومی، و کاهش مسئولیت‌پذیری در مقابل تصمیمات

شود؛ کلیه فعالان رسمی تولید و واردات و نیز مصرف‌کنندگان نیز دچار خسارت شده‌اند.

تأکید بر چاپ تصاویر بهداشتی بدون بستر سازی و برنامه ریزی متناسب با وضعیت بازار، عملاً باعث افزایش قاچاق و گرایش به مصرف آن و گرانی واردات؛ کاهش سود دولت؛ مخاطره‌ی جدی سلامت شود و بازار نسبتاً آرام این کالا در چهار سال گذشته آشفته گردد و فضا برای سوء استفاده‌ی رانت‌خواران مهیا گردد و مسیر مثبت موضوع در حال بازگشت به بی‌برنامگی و اغتشاش سیر نماید

از این‌رو خواهشمند است گزارش و پیش‌نهادهای زیر به استحضار مقام عالی ریاست محترم جمهور رسانده شود تا به منظور حفظ دستاورد برنامه‌های چند ساله‌ی دولت در انضباط بازار؛ حفظ سلامت مردم؛ و پیش‌گیری از قاچاق، در صورت صلاحدید رهنمود لازم ارائه گردد:

- اهتمام دخانیات در تنظیم قانون بازار از طریق تناسب در تولید، تولید مشترک، و واردات قانونی با اولویت تولید؛

- ابلاغ تدابیر رئیس جمهور محترم و محور قرار دادن مدیر عامل دخانیات، هم‌چنین الزام هماهنگی سایر مراجع مرتبط با ایشان به منظور مسئولیت‌پذیری و امکان‌پذیری برنامه‌ها؛

- هماهنگی وزارت بهداشت در برنامه‌ی ملی دخانیات با رعایت اهداف و وظایف قانونی دوری از اقدامات بدون بستر سازی؛

- ابلاغ به دخانیات در عدم دریافت هر گونه مبالغ اضافه و توجه به اهداف دولت از کاهش تعرفه در کمک به تنظیم بازار و پیش‌گیری از قاچاق؛

- جدیت وزارت بازرگانی در اجرای وظایف قانونی و کنترل بازار، هم‌چنین برخورد با عرضه‌کنندگان سیگارهای غیر قانونی - غیر بهداشتی و غیر استاندارد؛

- برخورد جدی وزارت اطلاعات با شبکه‌های کشوری و منطقه‌ای قاچاق سیگار با توجه به این که توانایی و مقدرات انجام این کار در هیچ دستگاه دیگری وجود ندارد و برخورد جدی تر ناجا با انبارها و شبکه‌های حمل سیگار قاچاق. ■

این پدیده‌ی مذموم و

سوغات دنیای فرنگ

علاوه بر خسارات

فراوان اجتماعی و

بستر سازی برای

اعتیاد به مواد مخدر و

رون گردان، باعث شکل

گیری قاچاق سیگار

در سطح وسیعی شده

که پیامد آن ایجاد

ناراضیاتی اقتصادی

و قاچاق قسمتی از

سرمایه‌های اجتماعی و

اقتصادی کشور است